

کتاب درسی زیردربین

دین و زندگی ۲

پایه یازدهم

رشته های علوم تجربی - ریاضی و فیزیک - فنی و حرفه ای و کاردانش

نکات کتاب درسی

بررسی خطبه خط کتاب درسی

تست ها و پرسش های متناسب با درس

تألیف: محمدصادق اسحاقی

سرشناسه : اسحاقی، محمد صادق، ۱۳۵۰-

عنوان : کتاب درسی زیر ذره‌بین دین و زندگی ۲ پایه یازدهم رشته‌های علوم تجربی، ریاضی و فیزیک،

فنی و حرفه‌ای و کارو دانش: نکات کتاب درسی .../ مولف محمدصادق اسحاقی؛ ویراستار فنی مریم مجاور ...

مشخصات نشر : تهران: کتب آموزشی پیشرو، ۱۴۰۱

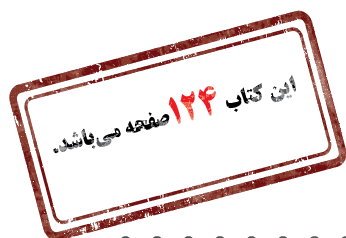
مشخصات ظاهری : ۱۲۴ ص: مصور(رنگی)، جدول، جدول؛ ۲۹×۲۲ س.م.

شابک : ۱۸۰۰۰۰۰۰ ریال: ۲-۵-۹۴۱۳۸-۹۴۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی : فیپای مختصر

شماره کتابشناسی ملی : ۸۶۸۲۵۰۸

اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیپا

نام کتاب : دین و زندگی (۲) - پایه یازدهم

ناشر : کتب آموزشی پیشرو (کاپ)

عنوان پروژه : کتاب درسی زیر ذره‌بین

تألیف : محمدصادق اسحاقی

مدیر تألیف : احمد مصلاهی

صفحه آرایبی : نازنین احمدی شفق

ناظر فنی : سیما رائفی‌نیا

حروف‌چینی : جواد جعفریان

ویراستار فنی : مریم مجاور

ایده طرح جلد : احمد مصلاهی

تصویرگری جلد : امیرحامد پاژتار

لیتوگرافی و چاپ : گلپا گرافیک/ نگار نقش

سال و نوبت چاپ : ۱۴۰۲ / اول

شابک : ۲-۵-۹۴۱۳۸-۹۴۲۲-۹۷۸

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه

قیمت : ۱۸۰۰۰۰ تومان

مرکز فروش: میدان انقلاب- خیابان فخر(ازی- فی)بان همی-دندظری غربی- پلاک ۸۳

۰۲۱-۶۶۹۳۱۴۹ / ۰۲۱-۶۶۹۶۱۰۷۹ / ۰۲۱-۶۶۹۶۱۷۲۳-۵ / ۰۲۱-۶۶۹۵۳۵۱۷-۱۸ / فروشگاه: ۰۲۱-۶۶۹۵۳۵۱۷-۱۸

صندوق پستی: ۱۳۱۴۵-۱۱۳۹ / آدرس سایت زیرذره‌بین: www.zirezarebinpub.ir

سایت نشر کاپ: www.cup-book.com

◀ معرفی انتشارات کاپ

انتشارات کاپ در سال ۱۳۹۸ با هدف «تولید محتوای آموزشی» اعلام موجودیت کرد. سیاست ما تولید آثاری است که فقدان و نیاز به آن‌ها در فضای آموزشی کشور احساس می‌شود.

◀ کتاب درسی خیلی مهم است!

مهم‌ترین و اولین منبعی که دانش‌آموز پس از حضور در کلاس درس باید به آن مراجعه کند، «کتاب درسی» است! این در حالی است که اکثر دانش‌آموزان قدم اول را به اشتباه با مطالعه کتاب‌های کمک‌درسی که گاهی فاصله زیادی تا کتاب درسی دارند، برمی‌دارند و نتیجه این تصمیم اشتباه و پرش مطالعاتی، یادگیری ناقص و ناآمادگی در آزمون‌های مرتبط با درس مورد نظر است.

◀ با مطالعه «کتاب‌های درسی زیر ذره‌بین» به چه نتایجی می‌رسید؟

واقعیت این است که اکثر دانش‌آموزان یا کتاب درسی را اصلاً نمی‌خوانند یا به‌طور سطحی می‌خوانند. این رویکردی از کتاب درسی می‌تواند دلایل زیادی داشته باشد: دلیل اول: ممکن است کتاب درسی برای دانش‌آموز قابل درک نباشد. دلیل دوم: ممکن است دانش‌آموز با خواندن کتاب درسی به هدف خود در فهم کامل مفاهیم کتاب و گرفتن نتیجه مناسب در آزمون‌های آن درس نرسد.

به دلایل دیگر کاری نداریم! «کتاب‌های درسی زیر ذره‌بین» دقیقاً برای رفع دو اشکال بالا طراحی و تألیف شده‌اند. در این کتاب‌ها، مؤلف خود را در جایگاهی قرار می‌دهد که مفاهیم یک درس را با استفاده مستقیم از متن کتاب درسی به خواننده یاد می‌دهد و هر جا نیاز به تفسیر مطلب، توضیح بیشتر، پرسش یا تست است، آن را به کتاب اضافه می‌کند تا کتاب درسی به‌طور کامل درک شود. با این کتاب‌ها به پایه‌های لازم برای پیشرفت در درس خود دست پیدا می‌کنید. خیالتان که از بابت درک کتاب راحت شد، می‌توانید به منبع دیگری (مانند کتاب‌های تست) برای افزایش مهارت و رسیدن به تسلط در آن درس مراجعه کنید. تأکید می‌کنیم این کتاب‌ها حل‌المسائل نیستند، هر چند که ممکن است بعضی از پرسش‌های مهم کتاب درسی مورد بررسی قرار گرفته باشند.

◀ درباره این کتاب

این هم یکی دیگر از کتاب‌هایی است که با ساختاری نوین و منحصر به فرد توسط اتاق فکر انتشارات کاپ طراحی و توسط آقای اسحاقی تألیف شده است.

امیدواریم که مانند سایر کتاب‌های زیر ذره‌بین، مورد پسند شما قرار بگیرد.

مقدمه مؤلف

بسم الله الرحمن الرحيم
ن والقلم و ما یسطرون

سرآغاز هر نامه‌ای با نام خداست.

مجموعه پیش روی شما خوبان ثبت‌کننده یافته‌های شما در کتاب دین و زندگی یازدهم است. برای یادگیری مفید این درس لازم است که تکنیک خواندن آن را رعایت کنید. در این کتاب تلاش شده تمامی نکات مهم و سؤالات امتحان نهایی دی ماه و خرداد ماه گفته شود. در تمامی سال‌های تجربه‌ام در امر آموزش و پرورش به این نکته رسیدم که کتابی بنویسم که دانش‌آموز در ضمن جدا نشدن از کتاب درسی به تمامی نکات و سؤالات خیلی راحت دسترسی داشته باشد. در پایان از ناشر بزرگوار انتشارات کاپ، جناب آقای سید احمد موسوی و مدیریت تألیف جناب آقای احمد مصلاهی و سرکار خانم‌ها مریم مجاور و نازنین احمدی شفق و بقیه همکاران انتشارات که کمک شایانی در تولید و اجرای این کتاب داشتند صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم.

این کتاب تقدیم می‌شود به:

به حضرت عشق که هر چه دارم از وجود بی‌مثال اوست.
به دو وجود مقدس که دیگر در کنارم نیستند و آسمانی شده‌اند.
به مادر مهربانم که مهر مولایم علی (ع) را در وجودم نهادینه کرد.
به پدر فداکارم که مانند شمع سوخت تا روشن بمانم.

محمدصادق اسحاقی

۷	بخش اول : تفکر و اندیشه..... ۹
۸	درس اول : هدایت الهی..... ۱۲
۱۶	درس دوم : تداوم هدایت..... ۲۲
۲۶	درس سوم : معجزه جاویدان..... ۳۶
۳۶	درس چهارم : مسئولیت های پیامبر ﷺ..... ۴۸
۴۸	درس پنجم : امامت، تداوم رسالت..... ۶۲
۵۸	درس ششم : پیشوایان اسوه..... ۷۴
	درس هفتم : وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی
۷۰	مسلمانان، پس از رحلت رسول خدا ﷺ..... ۸۸
۷۸	درس هشتم : احیای ارزش های راستین..... ۹۸
۸۶	درس نهم : عصر غیبت..... ۱۱۰
۹۸	درس دهم : مرجعیت و ولایت فقیه..... ۱۲۴
۱۰۸	بخش دوم : در مسیر..... ۱۳۴
۱۱۰	درس یازدهم : عزت نفس..... ۱۳۸
۱۱۶	درس دوازدهم : پیوند مقدس..... ۱۴۸

یادآوری

در سال گذشته با «هدف زندگی» آشنا شدیم و دانستیم که مقصود و محبوب نهایی زندگی ما «خداست». او سرچشمه همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست و حرکت به سوی این خوبی‌ها به معنای نزدیکی به اوست. در حقیقت، راه دستیابی به همه کمال‌ها و زیبایی‌ها تقرب به خداست. همچنین آموختیم که موجودات جهان، از آن خدایند و بازگشتشان هم به سوی اوست. در میان مخلوقات پیرامون ما، بازگشت انسان، یک بازگشت ویژه است. معاد هر انسانی از عمل اختیاری او شکل می‌گیرد. بنابراین، باید برای انجام بهترین عمل، به درستی برنامه‌ریزی کرد و عقاید، اخلاق و اعمالی که موجب رستگاری در دنیا و آخرت می‌شود را شناخت و به آنها پایبند بود.

امسال در این بخش از کتاب دین و زندگی، با روش هدایتی خداوند بیشتر آشنا می‌شویم تا با بهره‌مندی از هدایت‌های او، برای بهترین زندگی در دنیا و کسب خوشبختی جاویدان در آخرت، بهتر برنامه‌ریزی کنیم.

۷

نکته

- برای انجام بهترین عمل
- ۱. برنامه‌ریزی
- ۲. شناخت عقاید و اخلاق
- ۳. پایبند بودن به آنها

صفحات برعده دانش‌آموز:
۷ تا ۸

تفکر و اندیشه

۱

بخش اول

فیلم^۱

پیام ۱: آب مایهٔ حیات و اساس زندگی در جهان هستی است.

پیام ۲: فقط و فقط آب اساس زندگی مادی و حیات بخش زمین است.

پیام ۳:

۱. دعوت به دین، زندگی بخش است.
۲. زندگی و خصوصیات مؤمنان (الف) استجاب از دعوت خدا (ب) استجاب از دعوت پیامبر (ص)
۳. استجاب از دعوت خدا و پیامبر (معلول) و حیات بخشی (علت)

مهم ۱: در سؤالات و تست‌هایی که رابطهٔ علت و معلولی خواسته می‌شود باید به این صورت عمل کنیم که به جای کلمهٔ معلول کلمهٔ نتیجه را بنویسیم و دوباره سؤال را بخوانیم. در این صورت فهم سؤال راحت‌تر می‌شود.

مثال: اگر در پشت دیواری آتش روشن کرده باشند و شما در طرف دیگر دیوار دست به آن بزنید داغی دیوار را حس می‌کنید. علت این داغ بودن، آتش پشت دیوار است و خود داغ بودن نتیجهٔ آتش و وجودش وابسته به آتش می‌باشد. در حقیقت، نتیجه همان معلول است.

آب، نعمت بی‌نظیر خداوند، جلوهٔ زیبایی و طراوت، مظهر پاکی و زلالی و عامل ادامهٔ حیات است. در نبود آب، از آواز دلنشین پرندگان، طراوت و سرسبزی درختان و تبسم گل‌های زیبا و رنگارنگ طبیعت اثری نخواهد بود.

آری، آب مایهٔ حیات و اساس زندگی در جهان است.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ^۲

انسان با آب نیازهای طبیعی و جسمی‌اش را برطرف می‌سازد و به‌طور کلی آب، حیات بخش جهان مادی، از جمله ما انسان هاست.

لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا^۳

اما راستی حیات روح بشر وابسته به چیست؟ چه چیزی به روح و درون انسان شادابی و طراوت می‌بخشد؟ چگونه می‌توان به این اکسیر حیات دست یافت؟

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ^۴

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، دعوت خدا و پیامبر را بپذیرید؛ آنگاه که شما را به چیزی فرامی‌خواند که به شما زندگی حقیقی می‌بخشد.

۱- دیران و دانش‌آموزان می‌توانند فیلم‌های کوتاهی را که متناسب با موضوع درس است، در سایت گروه قرآن و معارف، به آدرس quran-dept.talif.sch.ir در بخش «فیلم کوتاه» مشاهده کنند.

۲- سورهٔ انبیاء، آیهٔ ۳۰.

۳- سورهٔ فرقان، آیهٔ ۴۹.

۴- سورهٔ انفال، آیهٔ ۲۴.

۹

(آزمون جامع دبیرستان علامه طباطبائی)

تست عبارت «لما یحییکم» بازتاب چیست و دربردارندهٔ کدام نیاز اساسی می‌باشد؟

- ۱) ایمان و اجابت دعوت خدا و رسول - کشف راه زندگی
- ۲) ایمان و اجابت دعوت خدا و رسول - درک آیندهٔ خویش
- ۳) تقوا و هدایت الهی - کشف راه زندگی
- ۴) تقوا و هدایت الهی - درک آیندهٔ خویش

پاسخ ۱

هدایت الهی

درس اول

«احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که پاسخگوی نیازهایش باشد و سعادت او را تضمین کند، سبب شده است که در طول تاریخ همواره شاهد ارائه برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم. از این رو این سؤالات در ذهن ایجاد می‌شود که: آیا می‌توان به مکاتب بشری اعتماد

کرد و زندگی را براساس برنامه‌های آنان بنا نهاد؟

آیا انسان می‌تواند تنها با تکیه بر عقل، برنامه کاملی برای سعادت خود ارائه دهد؟

یک برنامه مناسب برای سعادت انسان باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

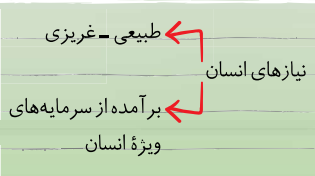
آیا برنامه‌ای که فقط سعادت دنیای انسان را در بر بگیرد، کامل است؟

چه چیزی سعادت بشر را تضمین می‌کند؟

نیازهای برتر

الف

انسان همچون سایر موجودات زنده، یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی دارد؛ مانند نیاز به آب، هوا، غذا و مسکن. خداوند پاسخ به این نیازها را در عالم طبیعت آماده کرده و قدرت آگاه شدن از آنها را نیز به انسان داده است؛ برای مثال، در وقت نیاز به آب و غذا احساس تشنگی و گرسنگی می‌کند و سراغ آب و غذا می‌رود. هنگام سرما و گرما، از مصالح موجود در طبیعت بهره می‌برد و برای خود پوشاک و مسکن تهیه می‌کند.

دغدغه و درد متعالی نشانه چیست؟
نشانه بیداری و ورود به وادی انسانیت است.

اما نیازهای انسان منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی او نمی‌شود؛ زمانی که انسان، از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد، خود را با نیازهای مهم‌تری نیز روبه‌رو می‌بیند؛ نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به او عطا کرده است.^۱ پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند.

این نیازها به تدریج به دل مشغولی، دغدغه و بالاخره به سؤال‌هایی تبدیل می‌شوند که انسان تا پاسخ آنها را نیابد، آرام نمی‌گیرد. برخی از این نیازها عبارت‌اند از:

- انواع نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه انسان است:
۱. شناخت هدف زندگی
  ۲. درک آینده انسان
  ۳. کشف راه زندگی

۱- شناخت هدف زندگی: انسان می‌خواهد بداند «برای چه زندگی می‌کند؟» و کدام هدف است که می‌تواند با اطمینان خاطر، زندگی‌اش را صرف آن نماید؟ او می‌داند که اگر هدف حقیقی خود را شناسد یا در شناخت آن دچار خطا شود، عمر خود را از دست داده است.

قرابت با دعای امام سجاده (ع)

به همین خاطر، امام سجاده علیه السلام پیوسته این دعا را می‌خواند که:

«خدا یا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای»^۲

۲- درک آینده خویش: انسان با این سؤال مهم و اساسی نیز روبه‌روست که: «آینده او چگونه است؟»؛ «آیا زندگی او با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات او به شکل دیگری گشوده می‌گردد؟»، «اگر حیات، به شکل دیگری ادامه می‌یابد و انسان زندگی ابدی را پس از مرگ آغاز خواهد کرد، نحوه زندگی او پس از مرگ چگونه است؟»، «زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟» و «خوشبختی وی در آن سرا در گرو انجام چه کارهایی است؟»

قرابت با شعر مولوی

روزها فکر من این است و همه شب سخم که چرا غافل از احوال دل خوشتم
از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود به کجا می‌روم آخر نمایی و ظنم^۳

۱- با این سرمایه‌ها در درس دوم کتاب دین و زندگی پایه دهم با عنوان «بر پرواز» آشنا شده‌اید.
۲- وَ اسْتَفْرِغْ آيَامِي فِي مَا خَلَقْتَنِي لَهٗ. دعای مکارم الاخلاق.
۳- دیوان شمس، مولوی.

پرسش

- ۱- نیازهای اساسی انسان به تدریج به ..... و ..... و بالاخره ..... تبدیل می‌شود.
- ۲- آگاهی از نحوه زندگی پس از مرگ مربوط به نیاز ..... می‌شود.
- ۳- انسان مانند سایر موجودات چه نیازهایی دارد؟
پاسخ به سؤالاتی در مورد «درک آینده خویش» از عهده چه کسی برمی‌آید؟

پاسخ (۱) دل مشغولی و دغدغه (۲) درک آینده خویش (۳) کسی که آگاه به نیازهای برتر انسان باشد

۳- کشف راه درست زندگی: راه زندگی یا «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با دو نیاز قبلی دارد، دغدغه دیگر انسان‌های فکور و خردمند است. این دغدغه از آن جهت جدی است که انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند. بنابراین در این فرصت تکرارنشده، باید از بین همه راه‌هایی که پیش روی اوست، راهی را برای زندگی انتخاب کند که به آن مطمئن باشد تا بتواند با بهره‌مندی از سرمایه‌های خدادادی به هدف خلقت برسد. بنابراین، یکی از سؤالات اساسی انسان این است که راه درست زندگی کدام است؟ و چگونه می‌توان به آن دست یافت؟

نکته

این دغدغه از آن جهت جدی است که انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و آن را تجربه می‌کند. در صورت عدم انتخاب راه درست زندگی منجر به عدم دستیابی به هدف برتر

کشف راه زندگی قرابت معنی با آیه «استجیبوا لله و سورة و العصر» دارد.

تدبر در قرآن

در آیات سوره عصر تدبر کنید و با کمک دوستان خود، به سؤالات پاسخ دهید:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَ الْعَصْرِ، اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِیْ خُسْرٍ، اِلَّا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا
وَ عَمِلُوْا الصّٰلِحٰتِ وَ تَوٰصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوٰصَوْا بِالصَّبْرِ

- ۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟
- ۲- چه خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟
- ۳- چه کسانی دچار خسران نمی‌شوند؟

- ۱ به عصر یعنی دوران عمر انسان‌ها و تاریخ بشر، زیرا عمر انسان محدود است و فقط یک بار می‌تواند این فرصت تکرارنشده را تجربه کند.
- ۲ از دست دادن عمر
- ۳ الف) کسانی که ایمان آورده‌اند. ب) عمل صالح انجام دادند. ج) سفارش به حق کردند. د) سفارش به صبر کردند.

پاسخ به این نیازها و سؤالات اساسی باید حداقل دو ویژگی داشته باشد:

الف) کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؛ زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است. در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون‌اند.

ب) همه جانبه باشد؛ به طوری که به نیازهای مختلف انسان به صورت هماهنگ پاسخ دهد؛ زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی وی، پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بُعدی جداگانه برنامه‌ریزی کرد.

با توجه به این دو ویژگی کسی می‌تواند پاسخ صحیح این سؤال‌ها را بدهد که:

- ۱- آگاهی کاملی از خلقت انسان، جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی او داشته باشد.
- ۲- همچنین بداند که انسان‌ها، پس از مرگ، چه سرنوشتی دارند و دقیقاً چه عاقبتی در انتظار آنهاست.

پرسش

- ۱- چرا پاسخ به نیازهای اساسی باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؟ (خریانه ۹۷)
- ۲- جلوگیری از خسران اخروی و از دست دادن آینده زیبای ابدی در گرو چیست؟ (صحیح‌سارت)

۳- با توجه به آیات قرآن چه کسانی دچار خسارت و زیان نمی‌شوند؟ (مصابیح سراسری زبان ۹۸)

۴- دو ویژگی پاسخ به سؤالات اساسی انسان چگونه باید باشد؟ (دیرستان‌هاک نمونه‌تهران)

تست کدام نیاز از نیازهای انسان است که خود را در سؤال «چگونه زیستن» نشان می‌دهد؟ «همه‌جانبه بودن و کاملاً درست بودن» از ویژگی‌های ..... انسان است؟

(سراسری شرح کشور، ۹۶)

- ۱) کشف راه زندگی - سؤال‌های مطرح‌شده از سوی
- ۲) شناخت هدف زندگی - سؤال‌های مطرح‌شده از سوی
- ۳) کشف راه زندگی - پاسخ‌های داده‌شده به پرسش‌های ناگزیر
- ۴) شناخت هدف زندگی - پاسخ‌های داده‌شده به پرسش‌های ناگزیر

پاسخ ۳ سؤال چگونه زیستن به کشف راه درست زندگی و همه‌جانبه بودن پاسخ‌های داده شده به پرسش‌های ناگزیر

فعالیت کلاسی

با توجه به توضیحات، بررسی کنید که

- الف) آیا عقل انسان به تنهایی می تواند به این سؤال های اساسی پاسخ کامل و جامع دهد؟ چرا؟
ب) آیا انسان به تنهایی می تواند مسیر سعادت را طراحی کند؟ چرا؟

فیلم: توانایی های عقل من تاجه اندازه است؟

پاسخ خیر، زیرا کسی می تواند انسان را در جهت پاسخ گویی درست به نیازهای برتر رهنمون شود که آگاهی کاملی از خلقت انسان، هدف خلقت، جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و فردی و جسمی او و چگونگی زندگی در آخرت را بداند اما با توجه به اینکه دستگاه تفکر انسان دارای محدودیت است و نیز از طریق علوم بشری نمی تواند اطلاعات مذکور را به طور کامل و دقیق بگیرد پس نمی تواند به نیازهای برتر پاسخ کامل دهد.

شیوه هدایت خداوند

خداوند هر دسته از مخلوقات را متناسب با ویژگی هایی که در وجودشان قرار داده است هدایت می کند.^۲ انسان ویژگی هایی دارد که او را از سایر مخلوقات متمایز می کند و همین امر سبب شده شیوه هدایت او متفاوت باشد.

یکی از این ویژگی ها، توانایی تعقل و تفکر و ویژگی دیگر قدرت اختیار و انتخاب اوست؛ انسان، ابتدا درباره هر کاری تفکر می کند، اگر تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می رساند، آن را انتخاب می کند و انجام می دهد.

هدایت خداوند نیز از مسیر این دو ویژگی می گذرد؛ یعنی خداوند برنامه هدایت انسان را که در برگیرنده پاسخ به سؤالات بنیادین است، از طریق پیامبران می فرستد، تا انسان با تفکر در این برنامه و پی بردن به ویژگی ها و امتیازات آن، با اختیار خود این برنامه را انتخاب کند و در زندگی به کار بندد و به هدفی که خداوند در خلقت او قرار داده است، برسد.

انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می کند و با کسب معرفت و تشخیص بایدها و نبایدها، راه

انسان ← تفکر ← تشخیص ←
انتخاب ← انجام کار

نکته

انسان
باعتقل ← در پیام الهی تعقل می کند.
بمعرف ← کسب معرفت و تشخیص بایدها و نبایدها راه صحیح را می یابد.

۱- مطالب بخش «دانش تکمیلی» صرفاً جهت توسعه اطلاعات دانش آموزان علاقه مند بوده و در آزمون های پایانی و یا آزمون های سراسری، سؤالی از آن طراحی نخواهد شد.

۲- به طور مثال، زنبور عسل که ساختمان بدنی ویژه ای دارد و برای تولید عسل باید مکان مخصوصی را تهیه کند، خداوند او را هدایت می کند تا آن کندوی مخصوص را بسازد (سوره نحل، آیه ۶۸).

نست از آنجا که دستگاه تفکر انسان به تنهایی قادر به ارائه پاسخ ..... به سؤال های اساسی انسان هاست پیام کدام آیه راه حل دریافت پاسخ این مسائل است؟

(مشابه فعالیت کلاسی صفحه ۱۵)

- ۱) جامع و کاملاً درست - استجیبوا لله و للرسول اذا دعاکم
- ۲) همه جانبه و هماهنگ - استجیبوا لله و للرسول اذا دعاکم
- ۳) همه جانبه و هماهنگ - الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات و تواصوا بالحق
- ۴) جامع و کاملاً درست - الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات و تواصوا بالحق

پاسخ ۳. با توجه به متن کتاب و سوره والعصر گزینه (ج) صحیح است.

صحیح زندگی را می‌یابد و پیش می‌رود.

✓ امام کاظم علیه السلام به شاگرد برجسته خود، هشام بن حکم، فرمود:

«ای هشام، خداوند رسولانش را به سوی بندگان نفرستاد، جز برای آنکه بندگان در پیام الهی تعقل کنند. کسانی این پیام را بهتر می‌پذیرند که از معرفت برتری برخوردار باشند و آنان که در تعقل و تفکر برترند، نسبت به فرمان‌های الهی داناترند و آن کس که عقلش کامل تر است، رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است.»^۱

بنابراین با کنار هم قرار گرفتن عقل و وحی می‌توان به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یافت. البته انسان به علت دارا بودن اختیار می‌تواند راه‌های دیگری را نیز برگزیند. اما چنان‌که گفته شد، چون هر برنامه دیگری غیر از برنامه خداوند نمی‌تواند پاسخ درستی به آن نیازها بدهد، انسان زیان خواهد کرد و با دست خالی به دیار آخرت خواهد شتافت.

با کنار هم قرار گرفتن عقل و وحی می‌توان به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یافت.

مهم

اختیار: «إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكِرًا وَإِنَّمَا كَفُورًا» انسان می‌تواند راه خود را اختیار کند چه خوب چه بد.

تکمیل کنید

اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید: **اَلو نَتَوَانِسِتُهٗ تَنَهَا بِاِعْقَلِ خُودِ بِهٖ سِوَالِاَلِهٖ بِاِسْخِ دَعْدِ وَبِهٖ حُجَّتِ بِرَبِّهٖ بِرِسِيْدِ.**

خداوند، در قرآن کریم درباره تمام و کامل شدن حجت الهی با فرستادن انبیا فرموده است:

رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَ مُنْذِرِينَ لِيَلَّا يَكُوْنَ لِلنَّاسِ عَلٰى اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ . . . . .^۲

رسولانی (را فرستاد که) بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده باشند، تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند، دستاویز و دلیلی نباشد. . . . .

● خداوند با فرستادن پیامبران، بشارت‌دهنده و اندرزکننده. . . . . راه هرگونه عذر و بهانه برای هدایت نبیند. را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

باید دقت کنیم این آیه تطبیق با حدیث امام کاظم (ع)، در باب تعقل در پیام الهی دارد.

پیام آیه:

- ۱- بسته شدن راه عذر و بهانه‌گیری برای هدایت
- ۲- اتمام حجت بر بندگان با ارسال پیامبران
- ۳- شیوه هدایت پیامبران (مبشرین - منذرین)

۱- اصول کافی، کلینی، ج ۱، ص ۱۹.

۲- سوره نساء، آیه ۱۶۵.

✓

تسبیح بر طبق فرمایش امام کاظم (ع) که ای هشام خداوند رسولانش را نفرستاد جز آنکه در پیام الهی تعقل کنند، با کدام آیه تطبیق دارد؟

۱- رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَ مُنْذِرِينَ لِيَلَّا يَكُوْنَ لِلنَّاسِ

۲- اِنِ الْخٰسِرِيْنَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْا اَنْفُسَهُمْ

۳- اِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيْلَ اِنَّمَا شٰكِرًا وَ...

۴- وَ الْعَصْرِ - اِنِ الْاِنْسَانَ لَفِيْ خُسْرٍ...

پاسخ ۱ با توجه به مفهوم حدیث که به تعقل اشاره دارد و آیه گزینۀ (۱) از کلمۀ مبشرین و منذرین و بسته شدن راه عذر و بهانه‌گیری گزینۀ ۱ صحیح است.

شاید این سؤال پیش بیاید که: انسان امروزی چقدر به دین و پیام آسمانی نیازمند است؟ به عبارت دیگر: آیا آن نیازهایی که انسان‌های گذشته را به سوی خدا و دین الهی می‌کشاند، همچنان پابرجاست؟

با نگاهی به سرنوشت انسان معاصر و شرایط کنونی او درمی‌یابیم که نه تنها آن نیازهای بنیادین قوی‌تر و جدی‌تر از گذشته پابرجاست، بلکه اگر انسان امروز به خدا و پیام الهی روی نیاورد، سرنوشت خطرناکی در انتظار اوست.

در قرن‌های هفدهم، هجدهم و نوزدهم که علوم تجربی در غرب پیشرفت کرد، چنین تصور می‌شد که می‌توان با کمک این علوم به نیازهای برتر انسان پاسخ گفت. اما هر قدر که علم پیش می‌رفت انسان احساس می‌کرد که نیازهای بنیادینش همچنان بی‌پاسخ مانده است. انسان امروز می‌بیند که آرامش درونی‌اش کاهش یافته، هدف متعالی زندگی وی گم شده، ظلم و بی‌عدالتی گسترش یافته، دانش و تکنولوژی در خدمت اهداف ضدانسانی صاحبان زر و زور قرار گرفته، جهان به دو قطب محروم (با جمعیتی بسیار زیاد) و ثروتمند (با جمعیتی اندک) تقسیم شده است، سلاح‌های مخرب با قدرت تخریبی فوق‌العاده جان انسان‌های مظلوم و بی‌دفاع را به راحتی می‌گیرد، انواع مواد مخدر در شکل‌های مختلف در دسترس افراد قرار گرفته، فسادهای گوناگون اخلاقی رواج یافته و استفاده ابزاری از زن، ارزش انسانی زنان را تنزل داده است.

اگر از ظاهر ترین شده زندگی انسان امروز عبور کنیم و به واقعیت درونی آن برسیم، رنج بزرگ او را مشاهده می‌کنیم. انسان امروزی دریافته است که علم با همه فایده‌ها و خوبی‌هایش، به تنهایی نمی‌تواند او را از بحران‌های بزرگ رهایی بخشد و به نیازهای اساسی‌اش پاسخی مناسب دهد. همین امر، انسان را برانگیخته است تا بار دیگر به خدا و دین روی آورد و رهایی از سرگردانی را در بازگشت به دین جست‌وجو کند. در نتیجه، انسان امروز بیش از گذشته به پیام الهی احساس نیاز می‌کند.

خوب است بدانیم که اکنون ترجمه قرآن کریم به زبان انگلیسی از پرفردارترین کتاب‌هاست و شمار کسانی که در اروپا به دین اسلام می‌گروند، بیش از سایر ادیان است.^۲

۱- این قسمت صرفاً جهت توسعه اطلاعات دانش‌آموز بوده و در امتحانات پایانی و آزمون‌های ورودی دانشگاه سؤالی از آن طرح نمی‌شود.

۲- www.yjc.ir/fa/news/4405531

خیر، چون پاسخ‌گویی به نیازهای برتر سعادت را به دنبال دارد و بی‌توجهی به آنها شقاوت و بدبختی را نصیب انسان خواهد کرد بنابراین نمی‌تواند به خواسته‌های درونی خود پاسخ منفی دهد.

اندیشه و تحقیق

۱- آیا انسان می‌تواند پاسخ دادن به نیازهای برتر را نادیده بگیرد و براساس ضرب‌المثل «هرچه

پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟

۲- آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ چرا؟

۳- شعر زیر با کدام یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟

مرد خردمند هنر پیشه را   عمر دو بایست در این روزگار
تا به یکی تجربه آموختن   با دیگری تجربه بردن به کار

عمر انسان کوتاه است و فقط یک‌بار این فرصت در اختیارش گذاشته می‌شود اگر بخواهد آزمون و خطا کند عمرش بیهوده تلف می‌شود و در پایان حسرت و پشیمانی خواهد داشت.

(۱) قرابت معنی با کشف راه زندگی

(۲) قرابت معنی با سورة والعصر

نکته

(شعر مرد خردمند هنر پیشه را / عمر دو بایست در این روزگار)، اشاره به کشف راه زندگی دارد زیرا در این نیاز سخن از تجربه آموختن و استفاده از تجربه در کار است.

تست احساسات شخصی و سلیقه‌ای به این دلیل پاسخ‌گوی نیازهای برتر انسان نیست که:

- (۱) احساسات و سلیق متغیر هستند.
- (۲) هر نیازی، پاسخ‌گویی خاص خود را می‌طلبد.
- (۳) آن‌گونه از نیازها فراتر از احساسات و سلیق‌اند.
- (۴) نیازهای برتر همراه با دل‌مشغولی و دغدغه و درد متعالی‌اند.

پاسخ ۳) احساسات شخصی و سلیقه‌ای نمی‌توانند پاسخ‌گوی نیازهای برتر باشند چرا که نیازهای برتر فراتر از احساسات و سلیق‌اند.

۱- هنرپیشه: کاردان و با فرهنگ.

۲- سعدی.

درس دهم

تداوم هدایت

خداوند با لطف و رحمت خود، ما انسان‌ها را تنها نگذاشت و هدایت ما را بر عهده گرفت و راهی را در اختیارمان قرار داد، که همان راه مستقیم خوشبختی است.

در این درس می‌خواهیم به این سؤال‌ها پردازیم که:

آیا خداوند یک راه و یک دین برای ما فرستاده، یا راه‌ها و ادیان متعددی در اختیارمان قرار داده است؟

چرا خداوند پیامبران متعددی برای هدایت انسان فرستاده است؟
علت پایان یافتن ارسال پیامبران از سوی خداوند چیست؟

تدبیر در قرآن

به ترجمه آیات توجه کنید :

۱- «خداوند از دین همان را برایتان بیان کرد که نوح را بدان سفارش نمود. و آنچه را ما به تو وحی کردیم و به ابراهیم و موسی و عیسی توصیه نمودیم، این بود که دین را به پا دارید، و در آن تفرقه نکنید.»^۱

* ۲- «قطعاً دین نزد خداوند، اسلام است و اهل کتاب در آن، راه مخالفت نیمودند مگر پس از آنکه به حقیقت آن آگاه شدند، آن هم به دلیل رشک و حسدی که میان آنان وجود داشت.»^۲

۳- «[این دین] آیین پدرتان ابراهیم است و او شما را از پیش مسلمان نامید.»^۳

۴- «ابراهیم نه یهودی بود و نه مسیحی؛ بلکه یکتاپرست (حق‌گرا) و مسلمان بود.»^۴

اکنون به این سؤالات پاسخ دهید :

الف) خداوند از پیامبران می‌خواهد تا در چه چیز تفرقه نکنند؟

در دین.....

ب) دین مورد قبول نزد خداوند کدام است؟ اسلام.....

ج) اهل کتاب (یهودیان و مسیحیان) با چه چیزی مخالفت کردند؟ علت مخالفت آنها چه بود؟

..... اهل کتاب در دین، اختلاف کردند و علت اختلاف، رشک و حسد میان آنان بود.....

د) حضرت ابراهیم علیه السلام چه آیینی داشت؟ یکتاپرستی.....

ه) مسیحیان و یهودیان او را پیرو چه آیینی می‌دانستند؟ پیروی دین مسیحی و یهودی.....

تعریف دین

دین به معنای «راه» و «روش» است. دین اسلام راه و روشی است که خداوند برای زندگی انسان‌ها برگزیده است. بر اساس آیات قرآن کریم، خداوند یک دین برای انسان‌ها فرستاده و به همه پیامبران فرمان داده است تا همان دین را در میان مردم تبلیغ کنند و راه تفرقه در پیش نگیرند. انبیا هم این فرمان را اطاعت کرده و مأموریت خود را با شایستگی انجام داده‌اند.

حال شایسته است بدانیم :

۱- چرا خداوند فقط یک دین برای هدایت بشر فرستاده است؟

۲- با وجود یکی بودن دین، چرا خداوند پیامبران متعدد فرستاده است؟

۳- چرا بعد از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم پیامبر جدیدی نمی‌آید و پیامبری به ایشان ختم می‌شود؟

۱- سوره شوری، آیه ۱۳.

۲- سوره آل عمران، آیه ۱۹.

۳- سوره حج، آیه ۷۸.

۴- سوره آل عمران، آیه ۶۷.

پرسش ۱ - محتوای دعوت اصلی همه پیامبران یکی بوده و همه آنها ..... بوده‌اند. (خرزارد ۹۸)

پاسخ مبلغ یک دین بوده‌اند.

۲- قرآن منشأ اختلاف و چند دینی را چه چیزی معرفی می‌کند؟

(دبرستان سلام، خرداد ۹۳ و ۹۱ / ۹۹)

پاسخ ۱ از شک و حد ۲ آگاهی به حقیقت

۳- منشأ اختلاف و چند دینی از نظر قرآن چیست؟ (دبرستان سلام طه طبریح)

۴- اگر خداوند متعال یک دین برای انسان‌ها فرستاده است پس چرا اکنون ادیان الهی مختلفی در جهان وجود دارد؟

۱- منظور از اهل کتاب، یهودیان و مسیحیان می‌باشند.

۲- سرچشمه بسیاری از اختلافات مذهبی حسادت‌ها و ظلم‌هاست.

۳- اساس دعوت پیامبران دین واحد است.

نکته با وجود اینکه اساس دعوت

پیامبران دین واحد بوده دلیل چند دینی چیست و کدام آیه شریفه حاکی از آن است؟

۱) حسادت میان اهل کتاب - اهل کتاب در آن راه مخالفت نمودند.

۲) ناآگاهی مردم و جهل - اهل کتاب در آن اختلاف کردند.

۳) حسادت میان اهل کتاب - خداوند همان دین نوح را برای همه آورده

۴) ناآگاهی مردم و جهل - خداوند همان دین نوح را برای همه آورده

پاسخ ۱ با توجه به آیات تدبیر، قسمت ۱ گزینه ۱ صحیح است.

(تجربین ۱۴۰۰)

* **نکته** کدام مورد دلیل بر عبارت قرآنی (قطعاً دین نزد خدا، اسلام است)، بیان نموده است؟

۱) پیروان همه ادیان از حقیقت آن آگاه هستند و فقط به دلیل حسادت در راه دین مخالفت می‌کنند.

۲) محتوای اصلی دعوت همه پیامبران یکسان بوده و اندک تفاوتی در اصول و احکام فرعی آن‌ها وجود دارد.

۳) همه انسان‌ها در دوست داشتن فضایل اخلاقی و بی‌زاری از رذایل اخلاقی و عمل به احکام مشترک هستند.

۴) ویژگی‌هایی که خداوند در اصل آفرینش انسانی قرار داده است با سایر موجودات متفاوت و در نوع انسان مشترک است.

پاسخ ۳